

Σημεία & Τέρατα

Το σύγχρονο εκδοτικό τοπίο
και
άλλα καινά δαιμόνια

Η μπροσούρα που κρατάτε στα χέρια σας είναι αποτέλεσμα σύμπραξης των δημιουργών φανζίν, περιοδικών, κόμικ και βιβλίων που απαρτίζουν το δίκτυο «Σημεία και Τέρατα». Τα μέλη του δικτύου συναντιόμαστε και συναποφασίζουμε όλα μαζί, με σκοπό τη διάδοση της έντυπης αντικουλτούρας, το αμφίδρομο και οριζόντιο μοίρασμα γνώσεων και εμπειριών αλλά και τη μεταξύ μας αλληλοϋποστήριξη. Η διεκδίκηση της ελευθερίας να εκφραζόμαστε, να επικοινωνούμε και να παράγουμε αδιαμεσολάβητα αποτελεί θεμελιώδη επιδίωξή μας. Πρόκειται για μια συλλογική προσπάθεια να δημιουργήσουμε χώρους όπου θα μπορούμε να εκφράζουμε αυτόνομα τις σκέψεις, τις εμπειρίες και τη δημιουργικότητά μας.

Ξεκινήσαμε συνειδητά με τη διοργάνωση απλών δράσεων και εκδηλώσεων: οι εμπειρίες μας από αυτές –μαζί με τις κουβέντες που τις συνόδευσαν— οδήγησαν στην ιδέα διοργάνωσης μιας εκδήλωσης που θα μίλαι για το κυρίαρχο εκδοτικό τοπίο σε αντιπαραβολή με αυτό που εμείς αποφασίσαμε να ορίσουμε ως έντυπη αντικουλτούρα. Ως «Σημεία και Τέρατα» νιώθουμε ότι έχουμε ένα σωρό λόγους να παρέμβουμε στη συζήτηση για τα εκδοτικά δρώμενα στην Ελλάδα, όχι βέβαια ως αυτόκλητοι ειδικοί της αντεργκράουντ κουλτούρας αλλά ως συλλογικά υποκείμενα που αφενός δεν βλέπουμε με καλό μάτι το εγχώριο εκδοτικό κατεστημένο, αφετέρου συμμετέχουμε εδώ και χρόνια σε εκδοτικά εγχειρήματα που βασίζονται σε αξίες όπως η αυτοοργάνωση, η συντροφικότητα και η ελεύθερη έκφραση.

Εφαλτήριο των συζητήσεων αυτών στάθηκαν προσωπικά βιώματα και εμπειρίες –δικών μας και φίλων μας: κάποια χτύπησε την πόρτα ενός εκδοτικού με τη δουλειά της ανά χείρας και δεν πήρε ποτέ απάντηση, από κάποιον άλλον ζήτησαν μερικές χιλιάδες ευρώ για να εκδώσουν το Βιβλίο του, κάποιος εργάστηκε για έναν εκδοτικό με εξευτελιστικό μισθό και πιεστικά ωράρια και ακόμα περιμένει να πληρωθεί, κάποια άλλη συμμετείχε σε μια λογοτεχνική βραδιά σε γνωστό βιβλιοπωλείο χωρίς να πληρωθεί. Παράλληλα, συνειδητοποιήσαμε το κόστος που είναι υποχρεωμένος να επωμιστεί ένας νέος δημιουργός προκειμένου να δει τη δουλειά του στον κατάλογο ενός εκδοτικού οίκου και στα ράφια του βιβλιοπωλείου. Όλες αυτές οι αφηγήσεις, καθώς και η επιμονή μας να συζητήσουμε και να αναδείξουμε τις υλικές σχέσεις που κρύβονται πίσω από το προϊόν βιβλίο, άρχισαν να δημιουργούν μια πρώτη εικόνα του μηχανισμού στον οποίο θέλαμε να αντιπαρατεθούμε, παρά τις περιορισμένες δυνάμεις μας και την ετερότητα των αντιλήψεών μας.

Γρήγορα συνειδητοποιήσαμε ότι πίσω από τις λαμπερές προθήκες των βιβλιοπωλείων, πίσω από τις συζητήσεις για το βιβλίο ως πολιτιστικό αγαθό, κρύβονται σχέσεις εκμετάλλευσης και εξουσίας, κρύβεται η κακοπληρωμένη και πολλές φορές απλήρωτη εργασία χιλιάδων ανθρώπων που δουλεύουν σε όλα τα στάδια παραγωγής και διανομής ενός βιβλίου, από τη συγγραφή του μέχρι την τοποθέτησή του στα ράφια των βιβλιοπωλείων.

Από την άλλη, μέσω της έρευνας που κάναμε αλλά και μέσω των δικών μας βιωμάτων, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι η έντυπη αντικουλτούρα διαχρονικά έχει αποτελέσει πολύτιμο όπλο στο πλευρό όσων μάχονται στο πεδίο του λόγου και της τέχνης (και όχι μόνο) ενάντια στις κυρίαρχες σχέσεις όπως αυτές αναπαράγονται από το εκδοτικό κατεστημένο, ενάντια στη ρατσιστική, σεξιστική και ομοφοβική ρητορική του.

Ως συλλογικότητα ακολουθήσαμε για τη συγγραφή της συγκεκριμένης μπροσούρας την εξής διαδικασία: μια ομάδα άρχισε να συζητά τη δομή της, κατηγοριοποίησε όλα τα συμπεράσματα των συζητήσεων που είχαν προηγηθεί σε θεματικές και, παράλληλα, προσπάθησε να εμβαθύνει σε κάθε θέμα ξεχωριστά, προσθέτοντας ερωτήματα και προβληματισμούς (ποια είναι η ιστορία της έντυπης αντικουλτούρας, ποιος είναι ο ρόλος του κράτους, πώς αντιδρούν όσοι και όσες είχαν παρόμοιες προσωπικές εμπειρίες με το εκδοτικό σύστημα κ.λπ.). Όλο αυτό το υλικό κατόπιν σχηματοποιήθηκε, εμπλουτίστηκε με σχετική βιβλιογραφία και επέστρεψε εκ νέου στη συνέλευση του δικτύου για να αξιολογηθεί και να συζητηθεί. Συγχρόνως, μια δεύτερη ομάδα ανέλαβε να οργανώσει ένα ολοήμερο εργαστήριο στο πλαίσιο του οποίου τα μέλη του δικτύου θα μοιράζονταν τις γνώσεις τους πάνω σε πρακτικά θέματα που αφορούν την έκδοση ενός εντύπου, όπως η σελιδοποίηση, η βιβλιοδεσία και οι τρόποι εκτύπωσης.

Η μπροσούρα συγκροτείται γύρω από την αντίθεση ανάμεσα στο εκδοτικό κατεστημένο και την έκφραση έξω από και ενάντια σε αυτό. Στο πρώτο κεφάλαιο περιγράφεται η κυρίαρχη πραγματικότητα του εκδοτικού τοπίου: από τη μια αναδεικνύουμε τις διαδικασίες διαμεσολάβησης, ανάθεσης, ιεραρχίας και ελέγχου περιεχομένου και από την άλλη σχολιάζουμε την αφομοίωση της έννοιας της αυτοέκδοσης μέσω ενός είδους «εκδοτικού εναλλακτισμού» πίσω από τον οποίο κρύβονται εκδοτικές επιχειρήσεις που προσφέρουν με το αζημίωτο σχετικές υπηρεσίες. Στο δεύτερο κεφάλαιο καταθέτουμε τις προτάσεις μας για την οργάνωση ενός δικτύου αντικουλτούρας από τα κάτω. Ξεκινάμε με μια σύντομη ιστορική αναδρομή της έντυπης αντικουλτούρας στη χώρα μας κατά τα μεταπολεμικά χρόνια και στη συνέχεια μιλάμε για την αναγκαιότητα δημιουργίας ενός πλέγματος αδιαμεσολάβητων και οριζόντιων σχέσεων και δομών. Τέλος, παραθέτουμε –εν είδει εγχειρίδιου– κάποιες βασικές πληροφορίες που αφορούν την έκδοση εντύπων και βιβλίων, τις οποίες μοιραστήκαμε μεταξύ μας στο πλαίσιο διαδικασιών ανταλλαγής γνώσεων και αυτομόρφωσης.

Ta διάφορα κεφάλαια αυτής της μπροσούρας συντάχτηκαν από διαφορετικές ομάδες απόμων που συμμετέχουν στα «Σημεία και Τέρατα» και ως εκ τούτου στις επόμενες σελίδες θα συναντήσετε διαφορετικές προσεγγίσεις ως προς την αναφορά των φύλων και κάποια σχετικά με αυτά μέρη του λόγου.

ΤΟ ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ ΚΑΙ
ΤΑ ΝΕΥΦΕΡΩΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΟΘΕΝΖΟΥΝΤΑ

ΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ

Γράφεις, σχεδιάζεις, κάνεις λεύκωμα με τις φωτογραφίες σου, κολάζ ή οτιδήποτε άλλο, και το έχεις μεράκι, όλο αυτό που φτιάχνεις κάποια στιγμή να μπορέσεις να το μοιραστείς ως κάτι το απότο —με χαρτί, μελάνι και εξώφυλλο— με τον υπόλοιπο κόσμο. Η γνώση που κυριαρχεί είναι ότι για να μπει σε αυτόν τον δρόμο η δουλειά σου θα πρέπει να απευθυνθείς σε κάποιον εκδοτικό οίκο. Και, Βέβαια, αυτό μπορεί να αποτελέσει απάντηση σε πολλά από τα ερωτήματα που μπορεί να σε βασανίζουν: πώς θα τυπωθεί, σε τι μέγεθος, αν θέλω εικόνα πού θα μπει, πώς θα βρω καλό τυπογραφείο, πού θα κάνω διανομή, αν θέλω να το παρουσιάσω πώς θα κάνω εκδήλωση κ.λπ. Αν θέλεις να έχεις ένα σοβαρό προφίλ ανθρώπου που γράφει, καλό είναι να μην αποφασίζεις εσύ τι θα συμβεί στο έργο σου. Γι' αυτό υπάρχουν τα έμπειρα χέρια του εκδοτικού που θα βάλει τα πράγματα στη θέση τους και θα σε βοηθήσει, ως νόμιμος διαμεσολαβητής, χωρίς ν' ανακατευτείς με τυπογράφους και βιβλιοπώλες.

Μέχρι πρότινος η συμμετοχή των εκδοτικών οίκων στην έκδοση και κυκλοφορία οποιουδήποτε συγγραφικού έργου αποτελούσε την κυρίαρχη πρακτική, και κάπως σχηματικά αυτό σήμαινε: επικοινωνία με τον εκδοτικό, ραντεβού και, αν αυτό πήγαινε καλά ή αν υπήρχε και μια κάποια προσωπική σχέση, η έκδοση έπαιρνε τον δρόμο της. Αυτή τη στιγμή, όμως, το εκδοτικό τοπίο έχει αλλάξει, προκαλώντας προφανώς και αλλαγές στη διαδικασία παραγωγής του Βιβλίου. Βέβαια, όπως πάντα, όταν πρόκειται για κάποιο πολύ γνωστό όνομα —όχι απαραίτητα στους λόγιους/ακαδημαϊκούς κύκλους— που θα φέρει πολλές πωλήσεις, τότε ο εκδοτικός οίκος αναλαμβάνει την έκδοση άμεσα. Εάν πρόκειται, όμως, για το Βιβλίο ενός άγνωστου προσώπου, εκεί ο εκδοτικός οίκος πολύ πιθανόν να απαιτήσει αμοιβή προσφέροντας ένα συγκεκριμένο «πακέτο»: σελιδοποίηση, διορθώσεις και επιμέλεια, εξώφυλλο, κριτική, εκτύπωση, διακίνηση κ.λπ. Υπάρχουν και περιπτώσεις στις οποίες ο εκδοτικός δεν ανταποκρίνεται καν σ' ένα κάλεσμα συνάντησης, ή ζητά χρήματα προκειμένου να ρίξει μια ματιά. Οι μακρινοί χρόνοι αξιολόγησης, οι απορρίψεις αλλά και ο χρόνος της τελικής έκδοσης εξαρτώνται τελικά από το πρόγραμμα και την εμπορική στρατηγική κάθε οίκου. Η έκδοση επί πληρωμή, πάλι, αποτελεί σήμερα μάλλον τον κανόνα παρά την εξαίρεση, εξασφαλίζει στον ενδιαφερόμενο πως το έργο του θα εκδοθεί, αλλά αυτό θα γίνει με την ποικιλότροπη προσωπική του εργασία, εκτός από αυτή που ήδη κατέβαλε για να το συγγράψει, και με αντάλλαγμα αμφίβολα ποσοστά επί των πωλήσεων.

ΑΥΤΟΕΚΔΟΣΗ Ή ΕΚΔΟΣΗ ΜΕ ΠΑΚΕΤΟ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ;

Στο πλαίσιο του κυρίαρχου εκδοτικού τοπίου η εναλλακτική της αυτοέκδοσης μάλλον μοιάζει συμπαθής. Τι εννοούμε, όμως, όταν λέμε «αυτοέκδοση»; Γιατί όταν γκουγκλάρω (ή duckduckgo-ώ) «αυτοέκδοση» εμφανίζονται τόσες εκδοτικές εταιρείες για να την αναλάβουν; Στα εξωτερικά, εταιρείες που παρείχαν πακέτα υπηρεσιών Βοηθητικών στην αλυσίδα των εργασιών έκδοσης (σελιδοποίηση, τύπωμα, διανομή) έγιναν γνωστές ήδη τη δεκαετία του 1940 ως vanity presses και εξυπηρετούσαν, έναντι αμοιβής, την επιθυμία της έντυπης ύπαρξης. Δεν εγγύονταν βοήθεια στις πωλήσεις αλλά ενίστε συμμετείχαν, όπως και πιο παραδοσιακοί οίκοι, στα ποσοστά επί των κερδών. Στο ντόπιο παρελθόν τέτοιες πρακτικές και υπηρεσίες χρησιμοποιούνταν για συγκεκριμένα βιβλία και περιεχόμενα: στους ακαδημαϊκούς κόλπους (τι λέξη!) για έκδοση και διανομή πονημάτων, στην εκκλησιαστική προπαγάνδα για σκληρόδετους βίους αγίων και πνευματικά παραληρήματα, αλλά και σε μικρό βαθμό στη λογοτεχνία κ.λπ. Με την εξέλιξη των τεχνολογιών για ηλεκτρονική έκδοση (ebook) αλλά και την παροχή print-on-demand υπηρεσιών από μεγάλες εταιρείες, οι δημιουργοί απέκτησαν πρόσβαση στο κοινό των πιο παραδοσιακών εκδοτικών οίκων. Ο μετασχηματισμός αυτός, σε έστω «ανεξάρτητη» έκδοση, διέδωσε μεν τη δυνατότητά της και έκανε δημοφιλή τον όρο, ταυτόχρονα όμως δημιούργησε μια ζώνη σύγχυσης ανάμεσα σε αυτοέκδοση και πακέτα παροχής υπηρεσιών έκδοσης επί πληρωμή-vanity press.

Στην ελληνική πραγματικότητα –του πλήθους των μεγάλων εκδοτικών που η εμπορική στρατηγική τους χωράει συγκεκριμένα περιεχόμενα– οι οίκοι «αυτοεκδόσεων» εμφανίζουν εαυτούς ως όσαση: «Κρατήστε το κομμάτι της δημιουργίας και αφήστε σε εμάς το τμήμα της επιχείρησης», «Άν και στην ουσία στην αυτοέκδοση ο συγγραφέας παράλληλα είναι και εκδότης, ο εκδοτικός οίκος είναι αναγκαίος». Αντιλαμβανόμενες ένα κενό στην αγορά της επιθυμίας να υπάρξεις σε έντυπη μορφή, οι εταιρείες αυτές χρησιμοποιούν ένα λίγο διαφορετικό επιχειρηματικό μοντέλο: κάτω από τον χιπ όρο «αυτοέκδοση» η (αδρή) πληρωμή εξασφαλίζει πνευματικά δικαιώματα στην/ον δημιουργό, ταχύτητα και αμεσότητα κυκλοφορίας, και όλα αυτά σε καλύτερη τιμή από ό,τι στον μεγάλο εκδοτικό. Το πακέτο των υπηρεσιών μπορεί να είναι αρκετά διευρυμένο και να περιλαμβάνει πολλαπλά στάδια της παραγωγής: επιμέλεια, διορθώσεις, κριτική, μεταφορικά και ποικίλες άλλες αναθέσεις, ανάλογα πάντα με την οικονομική δυνατότητα της/του κάθε δημιουργού. Στην πραγματικότητα, πουλούν μια κάποια ευκολία (και σε καλή τιμή ένα brand name) με την ελάχιστη εμπλοκή τους στη διαδικασία, καθώς ο δημιουργός είναι που φέρει τελικά την όλη ευθύνη της ορθής παραγωγής της έκδοσης. Η περιοχή κέρδους τέτοιων παρόχων υπηρεσιών γίνεται εμφανής στο ότι ακόμα και μεγάλοι εκδοτικοί δημιουργούν τέτοια εναλλακτικά περιβάλλοντα/θυγατρικές που παρέχουν την ψευδαίσθηση ελέγχου της τελικής μορφής, μετακυλώντας έντεχνα τις εργασίες στη/ον δημιουργό και συμμετέχοντας στα ποσοστά κερδών επί των πωλήσεων.

ΚΟΝΤΟΛΟΓΙΣ

Η έκδοση ενός βιβλίου από την Παπάρας Α.Ε. σημαίνει: έλεγχος περιεχομένου, διαμεσολάβηση, ανάθεση, δωρεάν εργασία, κανένα δικαίωμα λόγου στη διακίνηση του έργου σου.

Αυτό που επί της ουσίας χτίζεται με τον εκδοτικό επί πληρωμή οίκο ή στην περίπτωση των εταιρειών «αυτοεκδόσεων» δεν είναι μια σχέση συνεργασίας αλλά μια σύμβαση εργασίας [sic] στην οποία και πληρώνεις, αλλά και εργάζεσαι. Και, λογικά, η συνθήκη πληρώνων-εκδίδομαι προφανώς θα φέρνει στα ράφια των βιβλιοπωλείων μόνο τα έργα αυτών που έχουν τη δυνατότητα να διαθέσουν τα χρήματα για να εκδοθούν. Σε αυτή την οικονομική βάση στηρίζεται και η παραγωγή και αναπαραγωγή του κυρίαρχου λόγου.

Και κάπως έτσι εσύ που μπορείς να γράψεις κάτι διαφορετικό, που στην καθημερινότητά σου τρως σκατά με το κουτάλι από ένα κάρο αφεντικά που έχεις πάνω απ' το κεφάλι σου, καταλήγεις να γράψεις για το αστραφτερό γαλάζιο του Αιγαίου, επειδή κάτι τέτοιο, και άλλα παρόμοια, διαβάζεις σε όλα τα ράφια των βιβλιοπωλείων. Με άλλα λόγια, μόλις αυτο-λογοκρίθηκες. Είναι γεγονός ότι στο άκουσμα της λέξης «λογοκρισία» το μυαλό σου πάει σε ένοτολο με πηλήκιο, μουστάκι και κλομπ ανά χείρας, όμως ευτυχώς εξελισσόμαστε και η λογοκρισία είναι πλέον κομμάτι της καθημιάς μας, και τη φέρουμε μέσα μας. Δεν περιμένουμε κάποιο εξωτερικό χέρι να έρθει να διαγράψει λέξεις από το έργο μας, αλλά έχουμε μασήσει τόσο τον κυρίαρχο λόγο που τον αναπαράγουμε επιτυχώς. Υπάρχουν, όμως, φυσικά και περιπτώσεις που θα εμφανιστεί όντως το πηλήκιο και το μουστάκι, κωδικός: εθνική αφήγηση.

Και αφού έχουμε αποδεχθεί όλες τις διαμεσολαβήσεις –άλλωστε, η διαμεσολάβηση στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής (της ζωής) είναι θεμελιώδης: ό,τι δεν διαμεσολαβείται, δεν υπάρχει–, και έχουμε επιβεβαιώσει στην πράξη σχέσεις εξουσίας και εκμετάλλευσης, φτάνουμε, για να εκδοθούμε, να διαπραγματεύμαστε ατομικά ουσιαστικά τη δική μας αξία ως προϊόντα.

Οι όροι όμως της παραπάνω διαδικασίας δεν είναι απρόσβλητοι. Σε ένα περιβάλλον στο οποίο επιβάλλεται ο ανταγωνισμός και η ιεραρχία, μπορούμε να φτιάξουμε χώρους αλληλεγγύης και συλλογικής δράσης μοιραζόμενες τις γνώσεις μας.

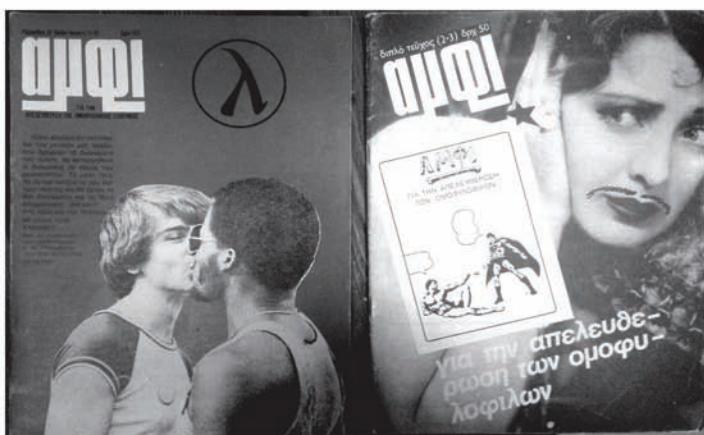
ΈΝΤΥΠΑ ΑΝΤΙΚΟΥΡΤΟΥΡΑ: ΜΙΣΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΕΚΑΝΑ ΔΡΟΜΩΝ

1. Μέσα δεκαετίας 1970 έως αρχές δεκαετίας 1990:

Από τη Χούντα στη Σκούπα

ΠΟΙΕΣ/ΠΟΙΟΙ

Τα χρόνια που ακολούθησαν την πτώση της Χούντας άρχισαν να εκδίδονται στην Αθήνα μια σειρά από έντυπα του ανταγωνιστικού κινήματος, τα οποία στρέφονταν τόσο ενάντια στην επίσημη αριστερή αφήγηση όσο και ενάντια στην κυρίαρχη κουλτούρα. Ήταν η περίοδος που έφτανε στην Ελλάδα με καθυστέρηση ο απόχοις των κινημάτων ενάντια στον πόλεμο του Βιετνάμ και της κοινωνικής εξέγερσης του Μάι Του '68. Μαζί με τις ιδέες των κινημάτων αυτών έφτασαν και τα έργα σημαντικών φιλοσόφων και στοχαστών, τα οποία άρχισαν να μεταφράζονται συστηματικά. Οι εκδότες ήταν φοιτητές, εργάτες, καλλιτέχνες που δεν αναζητούσαν απαραίτητα την πολιτική ταύτιση· τα δε έντυπά τους ασχολούνταν με ποικίλα θέματα: πολιτικά, καλλιτεχνικά, φεμινιστικά-έμφυλα, παιδαγωγικά, επιστημονικής φαντασίας κ.ά. Ενδεικτικά αναφέρουμε μερικούς τίτλους εντύπων εκείνης της περιόδου: *Πεζοδρόμιο*, *Όταν*, *Ιδεοδρόμιο*, *Panderma*, *Η πόλη των γυναικών*, *Κράξιμο*, *Krak*, *Σκούπα*, *Αμφί*, *To νησί της αλφαβήτου*, *Nόβα*.

Εκείνη την εποχή υπήρχε γενικότερα η άποψη πως θα έπρεπε να σπάσει ο διαχωρισμός ανάμεσα σε εργάτη και διανοούμενο, μια άποψη που εκφραζόταν συχνά μέσα από αυτά τα έντυπα, τα οποία αρκετές φορές είχαν και έναν προβοκατόρικο χαρακτήρα ενάντια στα χρηστά ήθη. Αξίζει να σημειώσουμε ότι τα έντυπα που εκδίδονταν από φεμινίστριες ή/και ομοφυλόφιλους είχαν διαφορές με τα υπόλοιπα στο επίπεδο του λόγου, καθώς ήταν πιο ελευθεριακά, ανοιχτά και κοινωνικά. Οι δε αυτοεκδόσεις ποίησης ήταν πολυάριθμες, με αποτέλεσμα να είναι δύσκολο να καταλογογραφηθούν.

Η τεχνογνωσία για την έκδοση των αντεργκράουντ εντύπων μεταδιδόταν κυρίως στα καφενεία και στα πανεπιστήμια. Εκεί όσοι και όσες ενδιαφέρονταν να τυπώσουν το δικό τους έντυπο ρωτούσαν και μάθαιναν πού να βρουν χαρτί, πώς να τυπώσουν κ.λπ. Όσον αφορά το περιεχόμενο, καθοριστική ήταν η συμβολή ανθρώπων που σπουδάζαν στο εξωτερικό και έστελναν υλικό, όπως και η (ταχυδρομική) ανταλλαγή υλικού με παρόμοια εγχειρήματα του εξωτερικού.

Η τεχνολογική εξέλιξη των τυπογραφικών μέσων παραγωγής ήταν φυσικό να επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο τυπώνονταν τα έντυπα. Τα περισσότερα τυπώνονταν με την προσωπική εργασία όσων συμμετείχαν σε αυτά: τα έστηναν και τα τύπωναν συνήθως σε λίγα (π.χ. 100) αντίτυπα μόνοι και μόνες τους, είτε με πολύγραφο (σαμιζντάτ) –ο οποίος μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '70 χρησιμοποιήθηκε ευρέως για το τύπωμα αυτοεκδόσεων– είτε τα χάρασσαν, είτε έκαναν φωτοτυπίες ή στένσιλ. Κάποια άλλα έντυπα τυπώνονταν σε μηχανές offset.

Μερικοί εκδότες είχαν μονταζιέρες στα σπίτια τους. Πληκτρολογούσαν τα κείμενα σε ρυζόχαρτα ή ακόμα και σε απλό χαρτί χρησιμοποιώντας γραφομηχανή, αναπαρήγαν τις φωτογραφίες σε φιλμ τυπογραφίας και στη συνέχεια έκαναν τη σελιδοποίηση (με κοπτοραπτική) και το μοντάζ στη μονταζιέρα. Αρκετές φορές αναλάμβαναν και βιβλία άλλων, τα σελιδοποιούσαν και οργάνωναν την εκτύπωση και τη διανομή.

Το στήσιμο των εντύπων και των βιβλίων άλλαξε και αυτό με την εξέλιξη της τεχνολογίας, αρχικά των γραφομηχανών. Τομή αποτέλεσαν τα νέα μοντέλα γραφομηχανών τα οποία διέθεταν διάφορες γραμματοσειρές, επιλογή διαφορετικού πλάτους στα γράμματα και επέτρεπαν τον συλλαβισμό. Όλα αυτά διευκόλυναν τη σελιδοποίηση των εντύπων. Στα μέσα της δεκαετίας του '80 έφτασαν από το εξωτερικό κάποιες μεταχειρισμένες repromaster (μια πρώιμη μορφή σκάνερ) που βοηθούσαν στη σελιδοποίηση. Από τις αρχές της δεκαετίας του '90 η εισαγωγή των ηλεκτρονικών υπολογιστών και των πρώτων προγραμμάτων σελιδοποίησης σε συνδυασμό με τη σταδιακή ψηφιοποίηση όλων των σταδίων παραγωγής ενός εντύπου μείωσε σταδιακά το κόστος έκδοσης, ενώ τα φωτοτυπάδικα που άνοιξαν σε κάθε γειτονιά έκαναν τη φωτοτυπία προσιτή σε όλες και σε όλους.

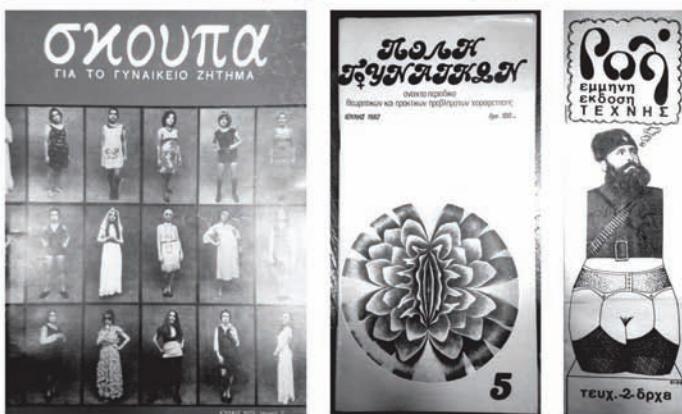
Δεν χρειάζεται να αναφέρουμε ότι τα έντυπα για τα οποία γίνεται λόγος εδώ χρηματοδοτούνταν σχεδόν πάντα από την ομάδα/ανθρώπους που τα εξέδιδαν, και με την οικονομική ενίσχυση φίλων και συμπαθούντων.

ΔΙΑΝΟΜΗ

Τα πιο πολλά έντυπα είχαν κάποιο αντίτιμο, όχι όμως σε αυστηρό πλαίσιο. Η λογική ήταν «κλέψει το, αγόρασέ το, άσε ό,τι θες». Σημαντικό ρόλο στη διανομή των εντύπων έπαιζαν τα περίπτερα του κέντρου (Ομόνοια, πλατεία Κάνιγγος, Εξάρχεια, Κολωνάκι). Επιπλέον, η διακίνηση γινόταν πολλές φορές μέσω φιλικών βιβλιοπωλείων, τα οποία είτε τα έπαιρναν παρακαταθήκη είτε τα προπλήρωναν. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '90 υπήρχαν περίπου δέκα εναλλακτικά βιβλιοπωλεία στα Εξάρχεια και στο Κολωνάκι τα οποία είχαν πάγκους με αυτοεκδόσεις. Σε αυτά πρέπει να προσθέσουμε και τα δύο βιβλιοπωλεία που λειτουργούσαν γυναικείες ομάδες στο Κολωνάκι, τα οποία, εκτός των άλλων, συνέβαλλαν στη διάδοση των πολυάριθμων γυναικείων εντύπων και των σχετικών με τη γυναικείο ζήτημα εκδόσεων.

Τα περισσότερα αντεργκράουντ έντυπα και εκδοτικοί δεν είχαν νομική μορφή, γι' αυτό τον λόγο από τις αρχές της δεκαετίας του '80, όταν ο νόμος υποχρέωσε τα βιβλιοπωλεία να ζητούν παραστατικά, και ιδιαίτερα στα τέλη της δεκαετίας, όταν και αυστηροποιήθηκαν οι έλεγχοι, απέκτησαν έναν επιπλέον πονοκέφαλο όσον αφορά τη διανομή. Κάποια βιβλιοπωλεία, ιδιαίτερα στην περιοχή των Εξαρχείων, ξεπέρασαν αυτό τον σκόπελο εκδίδοντας τιμολόγια για αγορά μεταχειρισμένων.

Τέλος, δεν πρέπει να παραλείψουμε τα στέκια και τις καταλήψεις, τα οποία –ιδιαίτερα από τα τέλη της δεκαετίας του '80– φιλοξενούσαν στους πάγκους και στα ράφια τους έντυπα και εκδόσεις της αντικουλτούρας.

ΚΡΑΤΟΣ - ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑ - ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ

Μπορεί η επιτροπή λογοκρισίας να είχε καταργηθεί ωστόσο ο νόμος περί τύπου συνέχιζε να ισχύει και στη Μεταπολίτευση. Ποινική ευθύνη για τα έντυπα είχαν τόσο αυτοί και αυτές που τα εξέδιδαν όσο και αυτοί και αυτές που τα στοιχειοθετούσαν και τα τύπωναν, με αποτέλεσμα οι σχετικές διώξεις να ασκούνται και στους μεν και στους δε –ιδιαίτερα για έντυπα και εκδόσεις που θεωρούνταν ότι έθιγαν τα χρηστά ήθη ή τα εθνικά συμφέροντα.

2. Μέσα δεκαετίας 1990 έως μέσα δεκαετίας 2000: Η άνθηση των μουσικών φανζίν

ΠΟΙΕΣ/ΠΟΙΟΙ

Τη δεκαετία του '90 και μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '00 κεντρικό ρόλο στην έντυπη αντικουλτούρα έπαιξαν τα φανζίν ποικίλης ύλης, και ειδικά τα μουσικά φανζίν. Ένα σημαντικό κομμάτι των αντεργκράουντ εντύπων προέκυψε από την πανκ σκηνή και τον αναρχικό/αντιεξουσιαστικό χώρο, συχνά μέσα από στέκια και καταλήψεις. Άτομα που έβγαζαν φανζίν συμμετείχαν και σε μπάντες, χωρίς αυτό να αποτελεί τον κανόνα.

Η έκδοση των φανζίν αποτελούσε έναν τρόπο δικτύωσης, αυτο- και ετερο-προσδιορισμού στη συγκεκριμένη σκηνή και στον συγκεκριμένο κοινωνικό-πολιτικό χώρο, ένα μέσο επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών σε μια περίοδο που γίνονταν λίγες συναυλίες ξένων συγκροτημάτων και δεν υπήρχαν έντυπα που να ασχολούνται με τη συγκεκριμένη μουσική –η οποία απουσίαζε και από τα μουσικά περιοδικά ευρείας κυκλοφορίας.

Πολλά φανζίν δεν έβγαλαν περισσότερα από δύο τρία τεύχη, ωστόσο η έκδοσή τους, και η όλη δημιουργική διαδικασία που τα συνόδευε, αποτέλεσε μέσο κοινωνικοποίησης και αυτομόρφωσης για πολλούς και πολλές, οι οποίες απέκτησαν πολύτιμες δεξιότητες και γνώσεις, και κάποιες συνέχισαν να ασχολούνται με την έντυπη αντικουλτούρα.

ΠΩΣ

Τα φανζίν, στη λογική του «φτιάξ’ το μόνη σου», τις περισσότερες φορές φτιάχνονταν στο χέρι με κοπτοραπτική και μετά φωτοτυπία –δωρεάν όποτε ήταν δυνατόν ή αλλιώς σε κάποιο φωτοτυπάδικο. Παράγονταν επίσης και φανζίν με την παλιά τεχνική των φιλμ σε ρυζόχαρτο, τα οποία δέχονταν ακόμα να τυπώσουν κάποιοι ελάχιστοι τυπογράφοι.

Οι σχετικές γνώσεις μεταδίδονταν από στόμα σε στόμα μέσω γνωστών και φίλων (δηλαδή συνήθως κάποιος ή κάποια σου έδειχνε ή σε κατηγύθυνε σχετικά), ενώ τόποι συνάντησης ήταν είτε κάποια μικρά βιβλιοπωλεία στο κέντρο είτε στέκια και καταλήψεις.

Πιο σημαντικά, η γνώση πέρναγε μέσα από τα ίδια τα έντυπα, στα οποία μπορούσες να βρεις διευθύνσεις άλλων φανζίν, συγκροτημάτων κ.λπ. Μέσω αλληλογραφίας μπορούσες να ανταλλάξεις πληροφορίες και τηλέφωνα, να στείλεις υλικό, να κανονίσεις συναντήσεις με άλλους φανζινάδες, διανομείς ή συγκροτήματα.

ΔΙΑΝΟΜΗ

Η διανομή των αντεργκράουντ εντύπων γινόταν μέσω όσων βιβλιοπωλείων δεν ζητούσαν παραστατικά, μέσω κάποιων περιπτέρων στο κέντρο και, κυρίως, μέσω ντίστρο, τα οποία εκτός από εγχώριο υλικό διένειμαν και υλικό από το εξωτερικό, καθώς αρκετά από αυτά είχαν επικοινωνία με φανζίν, συγκροτήματα και εταιρείες διανομής εκτός Ελλάδας. Η αλληλογραφία αποτελούσε επίσης βασικό τρόπο διανομής: έστελνες ένα γράμμα στο φανζίν και σε απάντηση λάμβανες το έντυπο.

Ντίστρο έβγαιναν επίσης στις συναυλίες που γίνονταν σε καταλήψεις και στέκια, τα οποία έτσι κι αλλιώς φιλοξενούσαν στις βιβλιοθήκες ή/και στα βιβλιοπωλεία τους φανζίν και γενικότερα έντυπα της αντικουλτούρας. Επιπλέον, κατάλογοι ντίστρο κυκλοφορούσαν χέρι με χέρι και συμπληρώνονταν σταδιακά.

Τα περισσότερα έντυπα είχαν μικρό αντίτιμο –ίσα ίσα για να καλυφθεί το κόστος – ενώ κάποια άλλα διανέμονταν δωρεάν (συνήθως τα πιο ολιγοσέλιδα). Η συνηθέστερη και προτιμώμενη πρακτική ήταν η ανταλλαγή. Στις δε συναυλίες συχνά υπήρχε η λογική της ελεύθερης συνεισφοράς.

ΚΡΑΤΟΣ - ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ

Οι φανζινάδες της εποχής συχνά ξαναχρησιμοποιούσαν τα γραμματόσημα, με αποτέλεσμα κάποιες φορές οι υπάλληλοι στα ταχυδρομεία να το καταλαβαίνουν, να ανοίγουν τους φακέλους και να αδειάζουν το περιεχόμενό τους.

Ανάλογες καταστροφές ή κατασχέσεις εντύπων συνέβαιναν συχνά μετά από επιδρομές της αστυνομίας σε καταλήψεις και στέκια.

Η έντυπη αντικουλτούρα σήμερα: Δυνατότητες και προσήπτηση

Στο προηγούμενο κεφάλαιο παρουσιάσαμε μερικά στιγμιότυπα από την ιστορία της έντυπης αντικουλτούρας στην Ελλάδα κατά τα μεταπολιτευτικά χρόνια. Πώς έχουν όμως τα πράγματα σήμερα;

Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι υπάρχει ένας πλούτος από αυτόνομα συλλογικά εγχειρήματα στον χώρο των εκδόσεων που μας κάνει να αισιοδοξούμε. Ένας αρκετά μεγάλος αριθμός βιβλίων, περιοδικών, φανζίν και μπροστουρών κυκλοφορούν κάθε χρόνο από μικρούς αντεργκράουντ εκδοτικούς, από συλλογικότητες και από πολιτικές ομάδες που συνειδητά εργάζονται και δημιουργούν εκτός του εκδοτικού κατεστημένου —και πολλές φορές ενάντια σε αυτό.

Στην πλειοψηφία τους πρόκειται για εκδόσεις που σφύζουν από ζωή, δημιουργικότητα και πρωτοτυπία, είτε μιλάμε για φανζίν και αυτοεκδόσεις φτιαγμένες στο χέρι είτε για βιβλία και περιοδικά που τυπώνονται στο τυπογραφείο. Όπως είναι αναμενόμενο, οι εκδότες τους καταπιάνονται με ποικίλα θέματα, από τη μουσική μέχρι το έμφυλο ζήτημα και από τη λογοτεχνία μέχρι την ιστορία του εργατικού κινήματος. Είναι δε ιδιαίτερα σημαντικό ότι οι περισσότερες από τις εκδόσεις αυτές έχουν έναν διακριτό αντιρατσιστικό και αντισεξιστικό χαρακτήρα.

Την ίδια στιγμή, σε ολόκληρη τη χώρα συναντάμε δομές φιλικές και υποστηρικτικές προς την έντυπη αντικουλτούρα, είτε μιλάμε για μικρά βιβλιοπωλεία είτε για καταλήψεις και στέκια, οι οποίες φιλοξενούν στα ράφια και στους πάγκους τους τα εν λόγω έντυπα και βιβλία και διοργανώνουν παρουσιάσεις και αναγνώσεις. Παράλληλα, μικροί εκδοτικοί, εκδοτικές συλλογικότητες αλλά και πολιτικές ομάδες διοργανώνουν συχνά πυκνά εκδηλώσεις και φεστιβάλ με στόχο την προώθηση και την προβολή της έντυπης αντικουλτούρας. Με άλλα λόγια, υπάρχουν αρκετές δυνατότητες για όσες και όσους θέλουν να διανείμουν τις εκδόσεις τους εκτός των μεγάλων βιβλιοπωλείων. Όλα τα παραπάνω έχουν δημιουργήσει ένα κοινό εξοικειωμένο με την έντυπη αντικουλτούρα και αλληλέγγυο προς αυτή, ένα κοινό που στηρίζει και ενισχύει τέτοιου είδους εκδοτικές προσπάθειες.

Είναι όλα ρόδινα λοιπόν; Κι αν ναι, γιατί η πλειοψηφία των δημιουργών δεν εκδίδουν τις δουλειές τους μέσα στο συγκεκριμένο πλαίσιο που προτείνουμε και επιλέγουν είτε να μην τις εκδώσουν καθόλου είτε να βάλουν τη δουλειά και τον εαυτό τους στη μέγγενη και στην κρίση του εκδοτικού κατεστημένου;

Κατά τη γνώμη μας, υπάρχουν μια σειρά από δυσκολίες που λειτουργούν ανασχετικά. Αναλαμβάνοντας κανείς την έκδοση ενός εντύπου έρχεται σε επαφή με μια άγνωστη σε αυτόν πραγματικότητα. Συγκεκριμένα:

Οργάνωση: Η έκδοση και διανομή ενός εντύπου ή ενός βιβλίου συνεπάγονται μια διαδικασία η οποία περιλαμβάνει πολλά και διαφορετικά στάδια (επιμέλεια, σελιδοποίηση, κλείσιμο αρχείων, τυπογραφείο, δέσιμο, δίκτυο διανομής κ.λπ.). Κάθε στάδιο απαιτεί ειδικές (τεχνικές) γνώσεις, οργάνωση και συντονισμό εργασιών, πράγματα που αποτελούν πονοκέφαλο ακόμα και για τους πιο μυημένους εντυπάδες.

Έλλειψη πόρων (υλικών και ανθρώπινων): Για την παραγωγή ενός εντύπου ή βιβλίου απαιτείται πολλή εργασία και, φυσικά, χρήματα. Δεν είναι λίγοι αυτοί και αυτές που δυσκολεύονται να ακολουθήσουν τους χρόνους και τις απαιτήσεις μιας έκδοσης, όταν παράλληλα εργάζονται στη σύγχρονη εργασιακή ζούγκλα. Όσον αφορά δε το κόστος μιας έκδοσης, το οποίο είναι οπωσδήποτε υποπολλαπλάσιο των χρημάτων που ζητάει η Παπάρας Α.Ε. όταν διαπραγματεύεται με νέους πολλά υποσχόμενους γραφιάδες που θέλουν να δουν τα βιβλία τους στα ράφια των μεγάλων βιβλιοπωλείων, εξακολουθεί να είναι δυσβάσταχτο για πολλά κομμάτια της κοινωνίας.

Επικοινωνία του εντύπου - Διανομή: Πρόκειται για δύο λογικούς και συχνούς προβληματισμούς όσων μπαίνουν στο δίλημμα της αυτοέκδοσης. Πώς θα επικοινωνηθεί η δουλειά μου; Μπορεί να μπει στα βιβλιοπωλεία; Πρέπει να έρθω σε επαφή με κοινωνικούς χώρους και στέκια που δεν γνωρίζω (και έχω ένα εκατομμύριο στερεοτυπικές προκαταλήψεις απέναντί τους); Η αλήθεια είναι ότι οι δομές και οι δυνατότητες ενός δικτύου έντυπης αντικουλτούρας δεν είναι απεριόριστες, ιδιαίτερα όσο απομακρυνόμαστε από το μητροπολιτικό κέντρο.

Ο φόβος του αγνώστου: Η ιδέα της αυτοέκδοσης συνεπάγεται μια σειρά από δυσκολίες: Πρέπει να μιλήσεις και να συνεννοηθείς με επαγγελματίες σε μια γλώσσα που συχνά δεν καταλαβαίνεις, και όταν τυπωθεί το φανζίν, το περιοδικό ή το βιβλίο σου, σειρά έχουν τα στέκια, οι καταλήψεις, τα φεστιβάλ και τα φιλικά βιβλιοπωλεία, που και αυτά όμως είναι ένα σύμπλεγμα σχέσεων και συμπεριφορών που συχνά προκαλούν άγχος σε όποια και όποιον καλείται να επικοινωνήσει (και να συνδιαλαγεί) για πρώτη φορά μαζί τους.

ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΠΟΙΗΣΗ: ΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Είναι αυτές οι δυσκολίες που σε μικρό ή μεγάλο βαθμό έχουμε αντιμετωπίσει όλοι και όλες εμείς που συναντηθήκαμε στο δίκτυο «Σημεία και Τέρατα». Η αίσθηση των δυνατοτήτων που γεννούσε η συλλογική μας εργασία και δράση, η αίσθηση

ότι μπορούμε όχι μόνο να αντιμετωπίσουμε αποτελεσματικά τις δυσκολίες που αναφέραμε παραπάνω αλλά και να διευρύνουμε με ανταγωνιστικό ως προς το εκδοτικό κατεστημένο τρόπο την πρότασή μας για μια έντυπη αντικουλτούρα, μας οδήγησαν στη δημιουργία του δικτύου.

Θεωρούμε ότι η ανάπτυξη δικτύων και οριζόντιων δομών είναι απαραίτητη για τον χώρο της έντυπης αντικουλτούρας. Όλες και όλοι εμείς που συμμετέχουμε στις συλλογικότητες αυτές μοιραζόμαστε εμπειρίες και γνώσεις πάνω στη διαδικασία έκδοσης ενός εντύπου ή ενός βιβλίου αλλά και χρήσιμες κοινωνικές δεξιότητες και δημιουργούμε δομές αλληλοθείας και αλληλοϋποστήριξης που βασίζονται στην αυτοοργάνωση και την αλληλεγγύη.

Μέσω της συλλογικής αυτομόρφωσης και της εξοικείωσης με το τεχνικό κομμάτι της παραγωγής ενός βιβλίου ή ενός εντύπου ελαχιστοποιούνται οι διαμεσολαβήσεις στο γραφιστικό και τυπογραφικό κομμάτι, και φυσικά στο ίδιο το περιεχόμενο. Έτσι, διασφαλίζεται πολύ μεγαλύτερη ελευθερία ως προς τη μορφή του εντύπου ή του βιβλίου (επιμέλεια, αισθητική, σελιδοποίηση, εξώφυλλο κ.λπ.), ως προς τη διαμόρφωση της ύλης και τη διανομή του, εφόσον ουσιαστικά καταργείται η ανάθεση ρόλων αξιολόγησης και ελέγχου, επιμέλειας και μορφοποίησης, διανομής και προβολής σε πάσης φύσεως ειδικούς. Επιπλέον, μέσω μιας συλλογικότητας-δικτύου έντυπης αντικουλτούρας μπορεί να διευρυνθεί το δίκτυο διανομής των εντύπων και των εκδοτικών που συμμετέχουν σε αυτή και να διευκολυνθεί η πρόσβαση σε ένα κοινό που διαβάζει, μοιράζεται και ανταλλάσσει, σε φιλόξενους χώρους και σε εκδηλώσεις.

Αντιστοίχως, πολύ πιο διευρυμένη και ουσιαστική είναι η επικοινωνία με το κοινό, μέσω της διοργάνωσης κοινών εκδηλώσεων-φεστιβάλ με θέμα την έντυπη αντικουλτούρα, ενώ οι δράσεις εξωστρέφειας –εργαστήρια, συζητήσεις κ.λπ.– διευκολύνουν το μοίρασμα γνώσεων και εμπειριών με τρίτους.

Τέλος, πέραν των συνεργασιών σε δημιουργικό επίπεδο που προκύπτουν μέσα από τη συνύπαρξη και τη διάδραση μεταξύ των μελών ενός δικτύου, σημαντικότερη όλων είναι η διαδικασία συνδιαμόρφωσης απόψεων και δράσεων στο πλαίσιο μιας συνέλευσης με οριζόντια και αντιεραρχική δομή: Η ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών αλλά και υλικού, η διερεύνηση πειραματισμών αλλά και προβληματικών γύρω από την ελεύθερη έκφραση μέσα από τις αντιφάσεις μας, συνιστούν δυναμικές διαδικασίες σύνδεσης, διαλόγου και δράσης εντός μιας συλλογικής δομής. Άλλωστε, τέτοιου είδους δομές μπορούν να διευρύνουν και να ενισχύσουν τα εγχειρήματα έντυπης αντικουλτούρας και να στηρίξουν (νέες) εκδοτικές ομάδες και δημιουργούς που θέλουν να διαμορφώσουν την ύλη και το περιεχόμενο των εντύπων τους βάσει των αρχών της αυτόνομης, μη εμπορικής λειτουργίας και μακριά από κάθε λογής ειδικούς και μεσάζοντες.

ΦΤΙΑΞΕ ΤΟ ΜΟΝΥ ΣΟΥ

Έχουμε το υλικό του εντύπου μας. Και τώρα τι; Ξεκινάμε να σκεφτόμαστε ανάποδα.

Αρχικά επιλέγουμε με ποιο τρόπο θέλουμε να γίνει η αναπαραγωγή του εντύπου μας. Γι' αυτό τον λόγο, σε αυτό το σημείο θα θέλαμε να προσεγγίσουμε συνοπτικά τη διαδικασία της offset και της ψηφιακής εκτύπωσης, ώστε να γίνουν κατανοητά τα προηγούμενα στάδια της επεξεργασίας.

Τι είναι η εκτύπωση offset;

Η εκτύπωση offset βασίζεται στη βασική αρχή της λιθογραφίας, δηλαδή στη φυσική ιδιότητα των λιπαρών ουσιών να απωθούν το νερό. Χρησιμοποιείται ένας επίπεδος τοίγκος –μεταφορέας της εικόνας–, ο οποίος έρχεται σε επαφή με τους κυλίνδρους ύγρανσης και μελάνωσης. Η εικόνα που τυπώνεται απωθεί το διάλυμα ύγρανσης και λαμβάνει το μελάνι από τους κυλίνδρους μελάνωσης, ενώ οι περιοχές που δεν τυπώνουν είναι υδρόφιλες και καλύπτονται με ένα πολύ λεπτό στρώμα διαλύματος ύγρανσης και απωθούν το μελάνι, με αποτέλεσμα οι περιοχές που δεν τυπώνονται να μένουν καθαρές.

Προσφέρει υψηλότερη ποιότητα στην εκτύπωση, αν και η ψηφιακή εκτύπωση έχει βελτιωθεί πάρα πολύ, σε σημείο που η διαφορά στην ποιότητα των δύο μεθόδων εκτύπωσης να είναι πλέον ελάχιστη. Η εκτύπωση offset μπορεί να παράγει μεγαλύτερες ποσότητες με μικρότερο κόστος σε σχέση με την ψηφιακή. Επιπλέον, προσφέρει τη δυνατότητα εκτύπωσης εντύπων με μεγάλες διαστάσεις, αρκεί να τυπώνονται πολλά τεμάχια, διαφορετικά το κόστος ανεβαίνει.

Στην εκτύπωση offset έχουμε τέσσερα βασικά χρώματα που δημιουργούν όποιο χρώμα μπορούμε να φανταστούμε εκτός από τα πολύ φωσφοριζέ χρώματα οθόνης και τα μεταλλικά. Τα μεταλλικά και τα φωσφοριζέ τα τυπώνουμε με ειδικά μελάνια PANTONE. Διχρωμία σημαίνει δύο χρώματα φτιαχτά-PANTONE ή δύο βασικά ή ένα φτιαχτό-PANTONE και ένα βασικό.

Επομένως, πρέπει οπωσδήποτε να έχουμε στο μυαλό μας και ποτέ να μην ξεχνάμε τα εξής:

1. Στην εκτύπωση offset το τιράζ (δηλαδή ο αριθμός των αντιτύπων) είναι αντιστρόφως ανάλογο του κόστους, δηλαδή όσο περισσότερα αντίτυπα τόσο μικρότερο το κόστος για καθένα από αυτά.
2. Οι σελίδες του εντύπου δεν τυπώνονται μία μία όπως τις βλέπουμε στο τέλος, αλλά «κατανέμονται» σε ένα μεγάλο φύλλο, το οποίο διπλώνεται σε ζυγό αριθμό πολλαπλάσιο του 4 (4, 8, 16, 32 κ.λπ.), κόβεται και δένεται ώστε να προκύψει το τελικό μας έντυπο.
3. Η εκτύπωση offset παίρνει περισσότερο χρόνο από την ψηφιακή, κάτι που πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη κατά τον σχεδιασμό του εντύπου μας.

Τι είναι η ψηφιακή εκτύπωση;

Η αποτύπωση ψηφιακών εικόνων ή αρχείων σε μια φυσική επιφάνεια όπως το χαρτί, το φίλμ, το πλαστικό ή το ύφασμα σε μικρό τιράζ με σκοπό να μεταδοθεί ένα κείμενο ή/και μια εικόνα. Είναι η εκτύπωση με σύγχρονες μεθόδους, όπως οι τεχνολογίες laser (επικάλυψη toner –δηλαδή ξηρό χρώμα και όχι μελάνι– με κερί για σταθεροποίηση· γυαλίζει λίγο έως πολύ) και ink jet (ψεκασμός toner, σε μερικές περιπτώσεις χρησιμοποιούνται και ξηρά μελάνια· το αποτέλεσμα είναι πιο ματ). Μόλις ένα φύλλο βγει από το ψηφιακό τυπογραφείο μπορεί να κοπεί και να διπλωθεί πολύ γρήγορα, ενώ όταν βγει από ένα τυπογραφείο offset πρέπει να στεγνώσει πριν το χρησιμοποιήσουμε.

Την προτιμάμε, επομένως, όταν χρειαζόμαστε κάτι γρήγορα ή/και σε μικρές ποσότητες. Παρέχει τη δυνατότητα κάθε εκτύπωση να είναι διαφορετική ή με διαφορετικό περιεχόμενο. Μια σελίδα, ένα βιβλίο ή μια φωτογραφία στέλνονται απευθείας στην εκτύπωση με τη χρήση ψηφιακών αρχείων, όπως για παράδειγμα ένα pdf ή αρχεία των εφαρμογών γραφικών τεχνών (για παράδειγμα Illustrator ή InDesign). Αυτή η διαδικασία απλοποιεί τα πράγματα καταργώντας τη χρήση ενδιάμεσων σταδίων όπως αυτό της δημιουργίας φίλμ, τσίγκων, τελάρων κ.λπ.

Η ψηφιακή τυπώνει CMYK, άρα τα ψηφιακά μας αρχεία τα δουλεύουμε πάντα σε CMYK και όχι σε RGB που χρησιμοποιείται αποκλειστικά για την απεικόνιση χρωμάτων σε οιθόνες υπολογιστών.

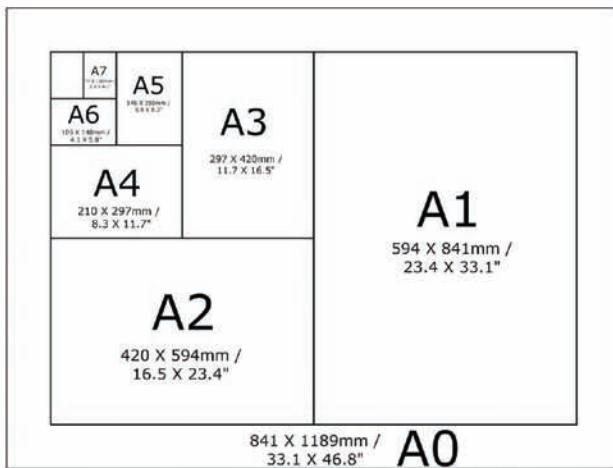
ΙΣΧΥΟΥΝ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΥΟ ΜΕΘΟΔΟΥΣ ΕΚΤΥΠΩΣΗΣ:

1. Οι εκτυπωτικές μηχανές δεν τυπώνουν μέχρι την άκρη του χαρτιού. Αυτό είναι πολύ σημαντικό για να υπολογίσουμε τα σωστά περιθώρια κατά τη σελιδοποίηση.
2. Το λευκό χρώμα δεν τυπώνεται παρά μόνο στη μεταξοτυπία. Ως «λευκό» θεωρούμε το χρώμα του χαρτιού που έχουμε επιλέξει. Αν έχουμε επιλέξει σαμουά, οι περιοχές που έχουν μείνει λευκές θα έχουν αντίστοιχα σαμουά χρώμα, όταν το έντυπο τυπωθεί. Αν θέλουμε, για παράδειγμα, μαύρο εξώφυλλο με λευκά γράμματα πρέπει είτε να το κάνουμε μεταξοτυπία, είτε στένσιλ, είτε να τυπώσουμε όλη τη σελίδα μαύρη «κόβοντας» την περιοχή που θέλουμε να είναι λευκή.
3. Άλλο το σώμα του εντύπου και άλλο το εξώφυλλο, που είναι το αγκαλιαστήρι του εντύπου (και για το οποίο θα μιλήσουμε παρακάτω).

Πώς επιλέγουμε το μέγεθος του εντύπου μας;

Το μέγεθος εξαρτάται αφενός από το πού θέλουμε να χωράει αυτό που θα φτιάξουμε (στην τσέπη, για παράδειγμα) και αφετέρου από τους εξής παράγοντες:

1. Στη φωτοτυπία έχουμε ένα περιορισμένο εύρος επιλογών, τουτέστιν: A5, A4, A3 κ.λπ. Αν θέλουμε το έντυπό μας να έχει μικρότερο ή/και διαφορετικό μέγεθος (τετράγωνο, για παράδειγμα) θα πρέπει να κόψουμε –αν μας αρέσει η μανούρα και η εργοψυχανάλυση.
2. Το μέγεθος των χαρτών που μπορούμε να προμηθευτούμε: 70x100 εκ., 61x86 εκ., 58x86 εκ. για την εκτύπωση offset και 32x48 εκ. μέγιστο για την ψηφιακή (αυτό ισχύει για τις περισσότερες ψηφιακές μηχανές).
3. Άλλοι παράγοντες που θα καθορίσουν το μέγεθος είναι το δίπλωμα (4σέλιδα, 8σέλιδα, 12σέλιδα, 16σέλιδα κ.λπ.) και το είδος της βιβλιοδεσίας. Είδη βιβλιοδεσίας υπάρχουν τα εξής:
 - Χειροποίητη, δηλαδή βελόνα, κλωστή και ράψιμο στο χέρι. Ενδείκνυται για ολιγοσέλιδο έντυπο.
 - Καρφίτσα, δηλαδή συρραπτικό. Είτε το κάνεις σπίτι σου είτε στο κάνει ο άνθρωπος που εκτυπώνει το έντυπό σου.
 - Κολλητό. Χρησιμοποιείται για πολυσέλιδα έντυπα –εξαρτάται ωστόσο και από το βάρος του χαρτιού. Όταν λέμε «κολλητό» εννοούμε ότι οι σελίδες του εντύπου συγκρατούνται μεταξύ τους με κόλλα στη ράχη του εντύπου.
 - Άλλοι τρόποι βιβλιοδεσίας είναι το σπιράλ, το ραφτό κολλητό, το ραφτό με ελεύθερη ράχη και το iαπωνικό.

Όταν επιλέγουμε χρώμα χαρτιού

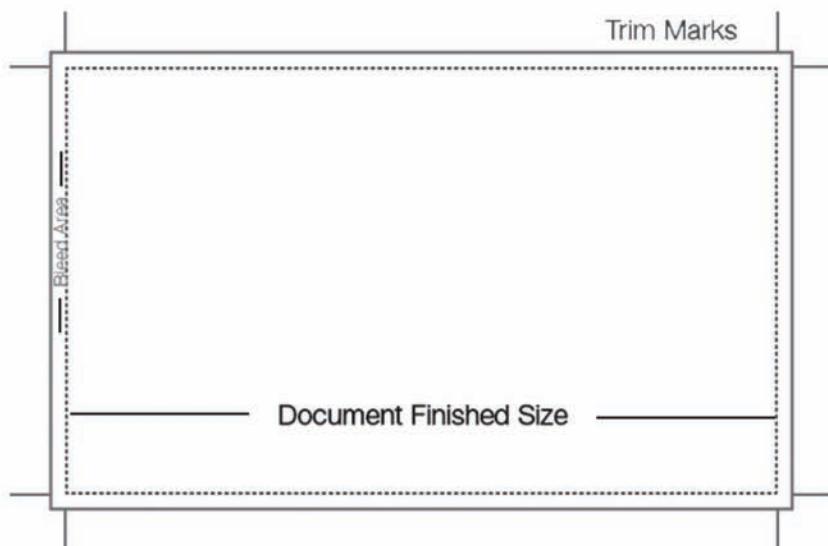
Σε περίπτωση που θέλουμε να τυπώσουμε σε έγχρωμο χαρτί, όταν θα δουλεύουμε τα χρώματα ή τα γκρίζα μας θα πρέπει να έχουμε στον νου μας ότι αυτά θα πέσουν πάνω στο χρώμα του χαρτιού που επιλέγουμε, με τις αντίστοιχες συνέπειες, για παράδειγμα οι γκρι τόνοι θα σκουρύνουν.

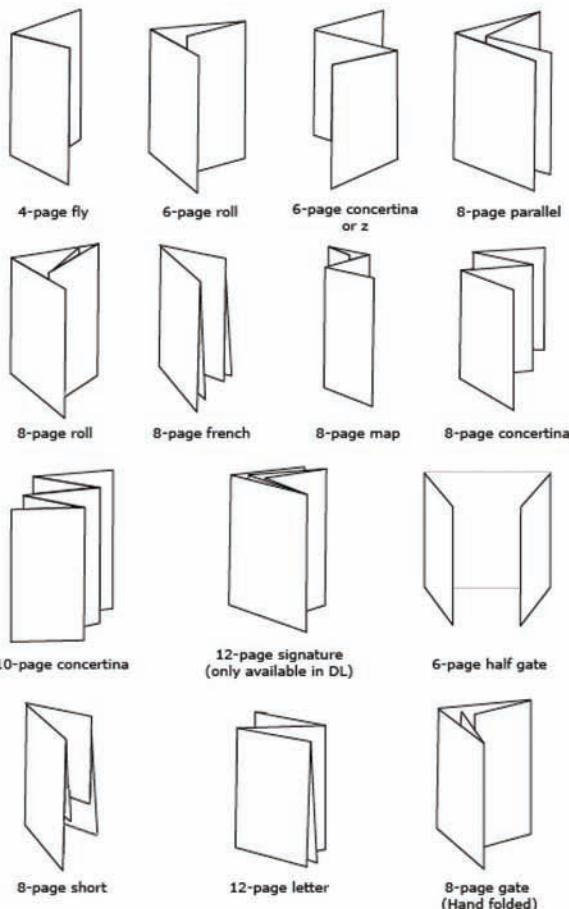
Για τους λάτρεις της τεχνολογίας υπάρχουν opensource προγράμματα (όπως τα gimp, scribus και inkscape) με τα οποία μπορούμε να επεξεργαστούμε τα αρχεία μας. Επίσης, μπορούμε πάντα να κατεβάσουμε «σπασμένα» προγράμματα. Τα προγράμματα αυτά δεν μας βοηθούν μόνο να ετοιμάσουμε το έντυπό μας, αλλά είναι χρήσιμα και για τη σελιδοποίηση και επεξεργασία σκαναρισμένων σελίδων που έχουν ετοιμαστεί στο χέρι, για τα πιο ολντσκούλ από μας.

Όταν λέμε «σελιδοποίηση» εννοούμε τη διαμόρφωση των σελίδων με τα απαραίτητα περιθώρια. Όταν λέμε «μοντάζ» εννοούμε τον τρόπο με τον οποίο τοποθετούνται οι σελίδες, ώστε διπλώνοντάς τες να προκύψει το έντυπό μας. Γι' αυτό τον λόγο, δεν κλείνουμε το αρχείο μας σε σαλόνια αλλά σελίδα σελίδα, για να κάνει ο τυπογράφος σωστά και εύκολα το μοντάζ. Επίσης, προσέχουμε τα αρχεία που στέλνουμε στον τυπογράφο να είναι κλειστά pdf.

Bleeds: Δηλαδή περιθώρια ξακρίσματος. Όπως είπαμε πριν, οι σελίδες του εντύπου μας τυπώνονται σε ένα μεγάλο φύλλο που κόβεται. Για να μην χαθεί κομμάτι του περιεχομένου του εντύπου –ο βιβλιοδέτης δεν έχει το χέρι του θεού– βάζουμε μίνιμουμ 3 έξτρα χιλιοστά γύρω γύρω στη σελίδα μας. Σε περίπτωση που μια εικόνα μας θέλουμε να φτάνει μέχρι την άκρη της σελίδας, και να μην υπάρχει καθόλου κενό, πρέπει να «τραβήξουμε» όλη την εικόνα 3 χιλιοστά έξω από το τελικό μέγεθος που επιθυμούμε.

Τέλος, είναι απαραίτητο να βάλουμε σημάδια κοπής (ή αλλιώς crop marks) για να υποδείξουμε ποιο είναι το σχήμα του εντύπου.

διαφορετικά διπλώματα μονόφυλλου

Εξώφυλλο

Το σχεδιάζουμε ξεχωριστά. Σε περίπτωση που το τελικό μας έντυπο έχει ράχη, ζητάμε από τον τυπογράφο να υπολογίσει το πλάτος της και την προσθέτουμε στο τελικό αρχείο με το εξώφυλλο-οπισθόφυλλο.

Όσο για τους τρόπους διακόσμησης του εξωφύλλου, δεν μας περιορίζει παρά μόνο η φαντασία μας. Μπορούμε να κάνουμε εξώφυλλο τυπωμένο με μεταξοτυπία, να κόψουμε στένσιλ το σχέδιο ή τα γράμματα που επιθυμούμε να κοσμήσουν το εξώφυλλό μας και να το «τυπώσουμε» είτε με στρέι είτε με πινελάκι και ακρυλικό χρώμα. Μπορούμε να κάνουμε κολάζ με διαφορετικά υλικά (υφάσματα, χαρτιά, αλουμινόχαρτο, φτερά και πούπουλα), κάνοντας κάθε εξώφυλλο ξεχωριστό και μοναδικό, όπως εμείς.

ΓΡΑΦΟΥΜΕΝΑ

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Η διαδικασία συρραφής (κόλλησης, διπλώματος ή οτιδήποτε άλλο) των τυπωμένων φύλλων/τυπογραφικών ενός εντύπου. Τύποι βιβλιοδεσίας είναι η κειροποίητη, η καρφίτσα, το κολλητό, το σπιράλ, το ραφτό-κολλητό, το ραφτό με ελεύθερη ράχη, η iαπωνική, τα αναδιπλούμενα κ.ά.

CMYK: Χρωματική παλέτα, τυπογραφικό χρωματικό μοντέλο. Πρόκειται για τα τέσσερα βασικά χρώματα της τετραχρωμίας: Cyan = κυανό, Magenta = ματζέντα, Yellow = κίτρινο, Key = μαύρο, από τον συνδυασμό των οποίων αποτυπώνεται οποιοδήποτε χρώμα κατά την εκτύπωση στο χαρτί.

CTP [Computer To Plate]: Σύγχρονη μέθοδος αποτύπωσης του θέματος εκτύπωσης στον τοίγκο. Το θέμα μας αποτυπώνεται μέσω χημικών απευθείας πάνω στον τοίγκο χωρίς τη μεσολάβηση του φιλμ.

ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΕΝΤΥΠΟΥ: Το μέγεθος που θα έχει το έντυπό μας στην τελική του μορφή. Καθορίζεται από τον τρόπο εκτύπωσης, το μέγεθος του χαρτιού εκτύπωσης, τον τρόπο διπλώματος και βιβλιοδεσίας του εντύπου.

ΔΙΠΛΩΜΑ: Οι σελίδες του βιβλίου δεν τυπώνονται μία μία όπως τις βλέπουμε στο τέλος αλλά σε μεγάλα φύλλα τα οποία διπλώνονται σε ζυγό αριθμό (στα 2, 4, 8, 16 κ.λπ.) και δημιουργούν ένα υποσύνολο σελίδων (4, 8, 16, 32 κ.λπ.). Κάθε διπλωμένο φύλλο δένεται στη συνέχεια με τα υπόλοιπα του εντύπου κατά τη βιβλιοδεσία.

DPI [Dots Per Inch]: Ο αριθμός κουκκίδων ανά ίντσα. Ορίζει την ανάλυση ενός αρχείου pdf, το πόσες δηλαδή κουκκίδες χρώματος ανά ίντσα χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία του θέματος που πρόκειται να τυπωθεί. Ουσιαστικά είναι το ίδιο με το πρι ή αλλά αναφέρεται στο pdf αρχείο που εξάγουμε από ένα σχεδιαστικό πρόγραμμα. Ελάχιστη ανάλυση εξαγωγής είναι τα 300 dpi.

ΑΣΠΡΟΜΑΥΡΗ: Μαύρο (το χρώμα του μελανιού) και λευκό (το χρώμα του χαρτιού).

ΜΟΝΟΧΡΩΜΗ: Ένα χρώμα (π.χ. κόκκινο) + λευκό (δηλαδή το χρώμα του χαρτιού). Υφίσταται μόνο στην εκτύπωση offset. Στην ψηφιακή εκτύπωση αυτό θεωρείται έγχρωμο και είναι το ίδιο με το να τυπώσουμε όλα τα χρώματα.

ΔΙΧΡΩΜΗ: Δύο χρώματα φτιαχτά-PANTONE ή δύο βασικά ή ο συνδυασμός των δύο. Υφίσταται μόνο στην offset.

ΤΕΤΡΑΧΡΩΜΗ: Τέσσερα βασικά χρώματα (CMYK) που δημιουργούν όποιο χρώμα μπορούμε να φανταστούμε εκτός από τα πολύ φωσφοριζέ-χρώματα οιδόντες και τα μεταλλικά. Τα μεταλλικά και τα φωσφοριζέ χρώματα τυπώνονται με ειδικά μελάνια PANTONE.

ΕΚΤΥΠΩΣΗ OFFSET: Εκτύπωση με αναλογικό τρόπο μέσω παραδοσιακών εκτυπωτικών μηχανών (offset). Το θέμα αποτυπώνεται στον τοίγκο. Ο τοίγκος τοποθετείται μέσα στην εκτυπωτική μηχανή όπως και τα μελάνια και το χαρτί. Μέσω κυλίνδρων, στους οποίους διοχετεύεται το μελάνι και από τους οποίους περνάει το χαρτί, το θέμα τυπώνεται από τον τοίγκο στο χαρτί.

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: Το εξώφυλλο δεν είναι μια σελίδα του εντύπου αλλά ένα φύλλο-ανάπτυγμα που αγκαλιάζει το έντυπο. (Μπροστά = εξώφυλλο, Πίσω = οπισθόφυλλο, Ράχη, Αυτιά).

ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡΧΕΙΟ: Αρχείο pdf υψηλής ανάλυσης (press quality) το οποίο παραδίδεται στον τυπογράφο για να ξεκινήσει την παραγωγή του εντύπου.

MONTAZ: Ο τρόπος με τον οποίο τοποθετούνται οι σελίδες ώστε διπλώνοντας το φύλλο εκτύπωσης να προκύψει το έντυπό μας. Η βιβλιοδεσία (αναλόγως αν δένουμε 4σέλιδα, 8σέλιδα, 12σέλιδα, 16σέλιδα) και ο τρόπος που θα δέσουμε τα φύλλα καθορίζουν το μοντάζ.

ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΞΑΚΡΙΣΜΑΤΟΣ [Bleeds]: Περιοχή περίπου 5 χιλιοστών έξω από το σχήμα του εντύπου μας στην οποία προεκτείνουμε όποιο θέμα θέλουμε να φτάνει μέχρι την άκρη της σελίδας. Ό,τι υπάρχει στην περιοχή αυτή χάνεται όταν το έντυπό μας κοπεί στην τελική του διάσταση, αλλά μας προφυλάσσει από το να υπάρχει λευκό περιθώριο στην άκρη μιας σελίδας η οποία έχει σχεδιαστεί με φόντο μέχρι την άκρη του εντύπου.

PPI [Pixels Per Inch]: Ο αριθμός των πίξελ ανά ίντσα. Ορίζει την ανάλυση μιας εικόνας, το πόσες δηλαδή κουκκίδες χρώματος ανά ίντσα χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία του θέματος που βλέπουμε στην οθόνη μας. Όσο περισσότερα πίξελ τόσο καλύτερη η ανάλυση. Σε αντίθεση με το διαδίκτυο και την οθόνη, η έντυπη μορφή μιας εικόνας απαιτεί μεγάλο αριθμό πίξελ, μεγάλη ανάλυση. Η ελάχιστη ανάλυση μιας εικόνας που πρόκειται να τυπωθεί είναι 300 ppi.

RGB: Χρωματική παλέτα, χρωματικό μοντέλο εμφάνισης χρωμάτων στην οθόνη: Red = κόκκινο, Green = πράσινο, Blue = μπλε, από τον συνδυασμό των οποίων εμφανίζεται οποιοδήποτε χρώμα στην οθόνη.

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Η μορφοποίηση και ένθεση του επιθυμητού περιεχομένου στις σελίδες του εντύπου μας (κείμενο, εικόνες κ.λπ.). Επιλογή είδους και μεγέθους γραμματοσειράς, ορισμός περιθώριων, μέγεθος κειμένου και εικόνων μέσα στη σελίδα, επιλογή διακοσμητικών στοιχείων.

ΣΗΜΕΙΑ/ΣΗΜΑΔΙΑ ΚΟΠΗΣ [Crop Marks]: Είναι απαραίτητα προκειμένου να υποδείξουμε στον βιβλιοδέτη ποιο είναι το σχήμα του εντύπου.

ΤΙΡАЗ: Ο αριθμός των αντιτύπων ενός εντύπου/βιβλίου.

ΤΣΙΓΚΟΣ: Λεπτή μεταλλική επιφάνεια πάνω στην οποία αποτυπώνεται το θέμα της εκτύπωσης. Χρησιμοποιείται στην εκτύπωση offset. Παλαιότερα κατασκευαζόταν από τσίγκο (ψευδάργυρο/λαμπρίνα). Πλέον κατασκευάζεται από αλουμίνιο.

ΦΙΛΜ ΕΚΤΥΠΩΣΗΣ OFFSET: Επιφάνεια φιλμ πάνω στην οποία αποτυπώνεται το θέμα της εκτύπωσης. Στη συνέχεια, μέσω ειδικής λάμπας και χημικών, η επιφάνεια αυτή «φωτογραφίζεται» και το θέμα της εκτύπωσης μεταφέρεται από το φιλμ στον τσίγκο. Η αποτύπωση του θέματος στον τσίγκο μέσω φιλμ ήταν ευρέως διαδεδομένη μέχρι πριν από δέκα χρόνια. Η νέα μέθοδος αποτύπωσης πάνω στον τσίγκο ονομάζεται CTP.

ΧΑΡΤΙΑ ΕΚΤΥΠΩΣΗΣ: Διαχωρίζονται σε γραφής (ματ και απορροφητικά), σατινέ (Velvet) και απολύτως γυαλιστερά (Illustration). Το μέγεθος των χαρτιών που μπορούμε να προμηθευτούμε για εκτύπωση offset είναι 70x100 εκ., 61x86 εκ., 58x86 εκ.). Η μέγιστη διάσταση χαρτιού που μπορεί να τυπωθεί σε ψηφιακή μηχανή είναι συνήθως 32x48 εκ.

ΨΗΦΙΑΚΗ ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Εκτύπωση μέσω ψηφιακών εκτυπωτικών μηχανών laser ή inject. Το θέμα αποτυπώνεται απευθείας πάνω στο χαρτί με τη χρήση toner. Στην ψηφιακή νοείται μόνο ασπρόμαυρο και έγχρωμο τύπωμα (τυπώνει CMYK και όχι RGB).

Αθήνα, 2018